

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Едуард Василев Маринов, Департамент „Икономика“, Нов български университет, професионално направление 3.8. „Икономика“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, Професионално направление 3.8. „Икономика“, Докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“, Катедра „Икономика“ „Факултет по международна икономика и администрация, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ с автор Грета Тихомирова Овчарова на тема „Интеграция на застрахователни и банкови посредници – международни аспекти“ с научен ръководител: доц. д-р Виржиния Иванова, Варненски свободен университет

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 405 от 29.06.2022 г. на Ректора на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Интеграция на застрахователни и банкови посредници – международни аспекти“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, Професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“. Автор на дисертационния труд е Грета Тихомирова Овчарова – докторант на самостоятелна форма на обучение към катедра „Икономика“, Факултет „Международна икономика и администрация“ с научен ръководител доц. д-р Виржиния Иванова.

Представените от кандидата материали включват автобиография, дисертационен труд, автореферат, справка за наукометрични данни за изпълнението на изискванията на ЗРАСРБ и списък на публикациите по темата на дисертационния труд. Докторантът е приложил 4 броя публикации. След запознаването си с тях, смятам, че представените материали отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и специфичните изисквания на Наредба №12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките“ на ВСУ "Черноризец Храбър" в професионално направление 3.8. „Икономика“.

2. Оценка на дисертационния труд и приносите на докторанта

Цялостния образователен и професионален профил на Грета Овчарова показва задълбочен и дълготраен академичен и практически интерес и напълно отговаря на избраната тематика за разработване на дисертационния труд и спомага за постигането на целите на изследването и научните и научно-приложните му приноси.

Изследването се характеризира с безспорна актуалност и значимост на самия избор на темата и нейната разработка на страниците на труда. Запознаването с цялостния труд показва съответствие между поставените цели като синтез на заглавието и постигнатите резултати. Поставените цели и задачи, постигнатите положителни резултати по съвкупност обуславят принципното одобрение на труда като притежаващ необходимите качества на дисертация за получаване на научна степен доктор.

Дисертационният труд надвишава стандартния обем на подобно изследване в професионално направление „Икономика“ и се състои от 263 страници. Използването на богат набор от литературни източници – предимно научни трудове, но и множество емпирични изследвания, статистически и нормативни източници (използваната литература обхваща общо 147 броя източници на кирилица, на латиница и интернет сайтове), заедно с прилагането на комплексен икономико-математически и статистически инструментариум за анализ на резултатите от проведеното собствено емпирично проучване, допринасят за високата достоверност на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд, както и за полезността му – както за академичната общност, така и в чисто

практически план, който става все по-актуален от гледна точка на развитието на банковото и застрахователното дело в България и в глобален план. Обобщенията и изводите са подкрепени с използването на огромен обем данни и подходящо избран илюстративен материал – 164 таблици и 12 фигури. Формата, стилът и езикът на изследването оставят впечатление за професионализъм и много добри познания в областта на изследователската работа – много акуратно са представени всички елементи на структурата. Показана е логика и последователност в изложението. Постановките и изводите почиват на професионално направен анализ и оценка на много богата българска и чуждестранна литература, както и на широкоохватно собствено емпирично проучване. В последователното развитие на изложението – от увода, пред трите глави до заключението, личи ясно доброто познаване на проблематиката – както в теоретичен, така и в практически план, като по този начин се достига до редица положителни резултати, свързани с различни аспекти на избраната проблематика, които ще бъдат разгледани в следващите параграфи.

Уводът предлага много прецизно и коректно формулирани целта, обектът и предметът на изследване, основните цели и задачи, изследователската теза и което е особено важно – експлицитно са поставени ограничителите на изследването. Убедително са избрани и приложени методологията и инструментите, основаващи се най-вече върху анализ и синтез на теоретични постановки и резултати от емпирични изследвания, индуктивни и дедуктивни методи и сравнителен анализ на различни възгледи и практики, като трябва да се отбележи и разработеното и проведено собствено емпирично изследване, което е оценено чрез използването на математически, статистически и иконометрични инструменти. Избраната методика на изследване позволява на докторанта да постигне на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

Глава първа е посветена на обобщаването и систематизацията на основни теоретични и постановки за същността и спецификата на банковата система и застрахователния пазар, като са изведени и предлаганите на тези пазари продукти и услуги, което дава добра основа за проведените във втора и трета глава същностни теоретично и емпирично изследване на интеграцията между търговски банки и застрахователни компании. Глава втора има за цел извеждането в систематизиран вид на процеса основните отличителни черти, факторите, ефектите и мотивите за интеграция между банковия и застрахователния пазар, като е направен критичен анализ на ролята, формите и моделите на финансовото посредничество в него. Следва да се отбележи и изведената авторова класификация на услугите в банковото застраховане като част от интеграцията на търговски банки и застрахователни компании. Всичко това, заедно с постигнатите в първа глава резултати, формира ясна и логично обоснована основа за изследване на нагласите, потреблението, информираността и доверието на физическите лица към банковото застраховане и посредничество на търговски банки и застрахователни компании, извършено в централната за изследването Трета глава. Тук виждаме и основните приноси на дисертационния труд, които ще бъдат накратко коментирани по-долу. В заключението коректно и изчерпателно са обобщени основните изводи и препоръки от изследването, като ясно е демонстрирана връзката и начина, по който те допринасят за изпълнението на поставените от докторанта цели и задачи на изследването и доказващи постигането на основната практико-приложна цел, формулирана в самото заглавие на труда.

На основата на систематизирането на голям брой литературни източници и сравнителен анализ на множество данни от банковия и застрахователния пазар в България, в дисертацията са изведени собствени дефиниции на основни понятия в областта на финансите, като наред с това авторът ни предлага един важен принос – критичен поглед върху финансовото посредничество като възможна връзка между банковия и застрахователния пазар. Тези постижения на докторанта могат да се определят като обогатяване на съществуващи знания.

Много добре синтезирано, убедително и достатъчно прегледно, анализирайки голяма по обем научно-теоретични и емпирични източници е авторът успява да обобщи мотивите, факторите, ефектите, предимствата и рисковете от сътрудничеството между търговските банки и застрахователните компании в България и на международно равнище. Изведена е и класификация на услугите, обект на банковото застраховане като част от интеграцията на търговски банки и застрахователни компании. Тези приноси на докторанта могат да се определят като приложение на научни постижения в разработване на приложни проблеми.

Особено постижение на автора, направено въз основа на споменатите по-горе приноси, проведеното собствено емпирично изследване и обстойния анализ с помощта на огромен набор от икономико-математически, статистически и иконометрични инструменти, са изведените практически препоръки и насоки към мениджърите на застрахователни компании и търговски банки, както и по-общо – от професионалистите в областта на финансовото дело и банковото застраховане в България за последващи проучвания и анализи за определяне на маркетингови подходи за потребителско сегментиране към продукт или услуга, които са резултат от съвместната дейност и интеграция. Тези приноси имат конкретен научно-приложен характер.

Общата ми оценка е, че представените резултати от направеното изследване в дисертационния труд на Грета Овчарова могат да се характеризират като обогатяване на съществуващи знания и приложение на научни постижения. Изведените научни резултати и изводи съответстват на формулираните приноси. Дисертационното изследване дава възможност в бъдещи разработки по темата да се доразвият приложимите в практиката изведени от докторанта насоки и препоръки по отношение на възможностите за интегриране на банковите и застрахователни услуги в търсене на осигуряване на финансова стабилност за банките и повишаване на продажбите на собствени продукти за застрахователните компании.

3. Преценка на публикациите по дисертационния труд, автореферата и личното участие на докторанта

В документите по конкурса са представени 4 публикации – студия, статия и два публикувани доклада от конференции, като всички са издадени в е-Journal VFU, електронно списание, издавано от Варненския свободен университет „Черноризец Храбър”. Всички публикации отговарят на изискванията за кандидатстване по конкурс за докторат, като показват активност на автора – участие с научни доклади в конференции за апробиране на постигнатите резултати и задълбочаване на изследванията в по-детайлизирани теми, свързани с изследването, направено в дисертационния труд. Приложените публикации допълват теоретичните и приложни приноси в дисертационния труд по отношение на условията и отражението на интеграцията на банки и застрахователни компании, но и демонстрират по-широкото поле на научните интереси на кандидата в областта на актуалното развитие на българската икономика и световното стопанство с фокус върху банковия сектор.

Представеният автореферат е в обем от 42 страници и дава много добра и пълна представа за резултатите от изследването на страниците на дисертационния труд – стегнато изложение, професионално формулирани цели задачи, обоснованост на избраната структура, методология и методики на изследването. Към автореферата са представени приносите на изследването, които могат да бъдат приети като правилно отразяващи постигнатите резултати от и показват необходимата трезва самооценка на автора. Това е своеобразна заявка за добро бъдещо развитие на Грета Овчарова в сферата на изследователската дейност.

Съдържанието на дисертационния труд, ясно демонстрираното авторско мнение и изводи, декларацията за оригиналност и справка за съответствие с външни източници, приложени към дисертацията, ме убеждават, че дисертантът лично е провел дисертационното изследване, участвал е във всяка стъпка на процеса на анализ и съпоставяне на резултатите и получените резултати и приноси са негова лична заслуга. В дисертацията и приложените към конкурса публикации коректно са цитирани използваните външни източници, като в труда проличава способността на докторанта както да подбира релевантни на темата си научни източници, така и да ги реферира и анализира на теоретично равнище. Убедено мога да заявя, че според мен оценяваният дисертационен труд е собствено изследване на Грета Овчарова, в което липсва плагиатство.

4. Критични бележки, препоръки и въпроси

Едно подобно изследване, посветено на обстойното теоретично и емпирично проучване на тенденциите, предимствата и недостатъците на интеграцията на банковата и застрахователната дейност, предразполага към разсъждения, въпроси и съображения, свързани с по-нататъшно развитие на изследователската дейност на автора. В този смисъл под формата и на препоръки следва да се разбират представените по-долу бележки.

При разработването на подобен голям по обем труд би било добре в началото на всяка глава да

има един-два параграфа, които накратко да запознават читателя със съдържанието ѝ, а в края на главите да има по няколко параграфа, в които по-отчетливо да бъдат систематизирани основните изводи и обобщения, които да осигурят и плавната връзка между отделните части на изследването.

Макар и оригинален и иновативен, направеният в дисертационния труд емпиричен анализ и оценка на нагласите, потреблението, информираността и доверието на физическите лица към банковото застраховане и посредничество на търговски банки и застрахователни компании може да бъде разширен с оглед постигане на представителност на резултатите – както за България, а също не и в международен мащаб, като това може да бъде отразено в бъдещи публикации на докторанта. Наред с това може да се проучи (чрез структурирани интервюта) и опитът и нагласите на реалните участници на банковия и застрахователния пазар. Професионалната реализация на докторанта предоставя отлични възможности за това.

Възможностите за бъдещо използване на научните и научно-приложни приноси на дисертационното изследване са много широки и препоръчвам на докторанта да помисли за по-широкото им разпространение сред академичната общност чрез представяне на научни форуми (особено в чужбина) и публикуване на разширени и допълнително задълбочени анализи по отделни проблеми от изследваната тематика в научни списания (особено реферирани в световноизвестни научни бази данни), както и да помисли за оформянето и публикуването на монография по тематиката на дисертационния труд, която би могла да бъде използвана както като учебно помагало за обучаващите се в областта на финансите, така и като практически наръчник за мениджърите на застрахователни компании и търговски банки, както и по-общо – от професионалистите в областта на финансовото дело и банковото застраховане в България.

Бих поставил на кандидата някои въпроси:

1. Доколко са валидни и актуални според нея получените резултати по отношение на нагласите на българските потребители в международен (от гл.т. на пазара в България – най-вече европейски) план?
2. Каква е връзката между отбелязаните в дисертацията тенденции за интеграция на банкови и застрахователни продукти и услуги с наблюдаваната в последните години все по-засилена консолидация на банковия пазар в ЕС (а и в България) и регулирането на банковата дейност и финансовото посредничество на ниво ЕС?

Отправените въпроси и направените препоръки по никакъв начин не намаляват вече изтъкнатото значение на приносите и предимствата на дисертационния труд а трябва да бъдат разглеждани като препоръки към бъдещата научна работа на Грета Овчарова.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и показва, че Грета Тихомирова Овчарова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3.8. „Икономика“, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания. Представените материали и дисертационни резултати **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на специфичните изисквания на Наредба №12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките“ на ВСУ "Черноризец Храбър".

Поради гореизложеното и на основание на постигнатите положителни резултати в дисертационния труд, характера на направените препоръки и в съответствие с приетите критерии за получаване на научна и образователна степен доктор, **с пълна увереност препоръчвам на уважаемото научно жури на Грета Тихомирова Овчарова да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“** в професионално направление 3.8 Икономика на в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3.8. Икономика; докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“.

20.07.2022 г.

Изготвил: .....
/доц. д-р Едуард Маринов/